

شکا ندنی شاش کان و زگار بوون لئالوود بوون. نووسینی: دشاد کاوانی

مرفای تی که لئ مژوودا ئزموونی گانن وئی زار کی و پاشان نووسراوی (قلم) ی کردوو، ئستا چوو ته سارد مکی نو و تاز، ب دیجیتا کردن که تایب تم ندیی کی تایب تی ئم سارد م نو یی، ئم ش ئم ی ب جیهان کی م جازی د رچوون ل جیهانی واقعی م حکوم کردوو. لئ ئنجامدا، ب سوودم ندبوون ل پشتب ستنمان ب جیهانی م جازی، کاش و ئاریش کان و لک و ته زانب خش کانیشی ب ته هی ئوی ووب ووی ئیدان کردنی تووندی مرفای تی بوو. ئم ئستا ب ت وای ب ئامری ئلیکتر نی د ور دراوین. ل جیهانی دیجیتا یدا کاروبار کان، کفرانس نود و تی کان، سیمیناری زانستی، شکان (جنگی ئلیکتر نی)، ب ن کولتووری و هون رید کان و ت نان ت پرستش ئاینی کانیشی پ و ب و د چن. پ رو ردی مندا و گنج کانمان ل م جیهان دیجیتا یدا تووشی میند تی کی ز د ب ته و و چ ندین گانکار ی بل ز ل ک م گ کان و ل م جیهان دا وود د ن. ب گومان ل م دونیا دا د توانین ب خ رای ش با زانیاریمان د ست بک و ته، پ یو ندیکردن ئاسانتر بوو، جگ ل و ش ل ز ر بواردا کار کان ئاسانتر بوون، ب کورتی ژیا نمان ز ر ئاسانتر بوو ل جار ان. وک چن ناتوانر ت نک ی ل سوود کان ی ئم ت کن ل ژیا ی بکر ت، ناتوانر ت زیان کانیش پشتگو بخر ن. ب ئم پ شک و تن دیجیتا یی و ت نیای و گ ش گیری واقعی ل ن وان تاک کان ی ک م گ زیاد کردوو و و و کی دیک ی ک م ی تی و همی ل ن وان س رانس ری مرفای تی بونیادناو. ئم وای کردوو ئاسانتر ل لای ن زیانب خش کان ی ئم جیهان م جازیی با شتر تب گ ی ن. ئو د زانین جگ ل بانگ ش ی ئازادی و د ب ی نی بیر و ای ک سی ئو و و اتانی دیکتات ری وک چین سوودیان ل سوود ت کن ل ژیی کان یان و رگرتوو ب دروستکردنی ژمی دیکتات ری دیجیتا ی. پ کهات ی ک م ی تی ه ر می خ ریک د گ ت، ئم پ کهات گ ب مرفی ئاسایی د دات بیان و ته “ب ناوبانگ بن، جار ان ت نه ی یک د رگا ه بوو، گ ی کی ئاسان ن بوو ب چوون ژوور و یان د رچوون ل لوتک ی ه ر م ک. ب ی ه و و کی ز ری د ویست و ت نان ت ت م ن کیشی د ویست تا ناوبانگ د ربک و ته. ب م

[illegible]

بہ شہسوہ کی مجازی ہموو ہوارہ کانی کہمہگہ تا اادیہ
گاہنکاری بہسردا دتہ

ئَاو_ئى شاشى م_جازى ب_ت_واوى س_رنجى ع_قى م_قى ب_خى
 ا_ك_ش_ت، ن_ك بىر_كردن_وى ع_قى، ب_كو ب_بىنى چاو، و بىستن. ب_
 واتا ي_كى تر خاى ب_تى ك_ردار چاو، ن_ك ع_قى يان بىر_كردن_و.
 ل_م پ_ژ_ي_دا س_ي_ر_كردن و بىنين و بىستن گ_ر_گ_ ن_ك بىر_كردن_و و
 چاو_د_ي_كردن. ل_م ئَاو_ئى_دا چاو ل_ ئامرازى ف_ربوون و چاو_د_ي_كردن
 دوور د_خ_رت_و، و د_ك_رت_ئ_ ئامرازى ئار_زوو و ش_هو_ت. ئ_م_ش ب_
 س_روشتى م_قى زىاتر خ_پ_رست و ت_رن_بوو و ب_پاكان_ و م_يلى

توندوتیژی زیاتر دځکات. لځم ځوانگه یو ځمړه پځیو نځی لځگځ ځی، لځگځ ځوانی تځر، لځگځ کځمځگځ و لځگځ گځردوون دادځمزرځنځت، نځک لځسځر بنځمای ځاستی، بځکولځسځر بنځمای وځنځ و ځواځت. چونک ځم سځبځر ځاځ بځسځر ژیا نځ مځځدا، تځگځیشتنی ځقځ لاواز دځکات و تځگځیشتنی دځ لځناو دځبات. ځمځ زانراو ځمړه کځسځکی تځگځیشتوو و تځگځیشتن لځ زانیا ریځو ځسځرچاو ځدځگرځت. مځعریف ځچځمکځ لځ بوارځکانی وځک لځژیک، مځعریف، فځلسځفځ، دځرووناسی. مځه ځبځ ځقځ و دځ و بیرکړدنځوځکانی ځی و کځمځگځ و جیهان هځست پځدځکات، واتځ مځه بوونځوځرځکی هځستپځکځرځ. مځه پځویستځ بځ هځشیاری تځواوځو ځمامځ بکات. بځ واتایځکی تر مځه دځبځت بځ ځقځ و دځی ځی هځست پځبکات نځک تځنها بځ وځنځکځشانځکانی و تځنانځت بځ چاوځکانی. کاتځک مځه ځ تځگځیشتنځکی گشتگیرځو ځمامځ دځکات، دځتوانځت مادځ و مانا، فیزیا و میتافیزیک بزاندځت.

تځگځیشتن بځسځر سځ بځشدا دا بځش دځکرځت: تځگځیشتنی هزری، تځگځیشتنی هځستځوځری و تځگځیشتنی سځزداری. تځگځیشتنی فیکری ئاماژځی بځ گځیشتن بځ بنچینځی کځشځک لځ ځگځی بیرکړدنځو و ئیستدلالځو، دځ ئاماژځی بځ تځگځیشتن لځ کځشځک لځ ځگځی حکمځت و ځقځوځ بځ یارمځتی تځگځیشتنی فیکری. تځگځیشتنی هځستیاری ئاماژځی بځ زانینی شتځکان لځ ځگځی پځنج هځستی بینین، بځنکړدن، دځست لځدان، بیستن و تامکړدن. تځگځیشتنی سځزداری تځنیا دځکځوځتځ ژځرکارگځری بینی یان بیستن واتځ شاشځی مځجازی ځمځش تځنها یځکځک لځ هځستځ بینراوځکانمان، کځ سځرنجی لځسځر وځنځ و شځو و دځنگځکانځ. هځر لځبځر ئځمځش کځ تځگځیشتنځکی وردځ. کاتځک تځگځیشتنی بینراو ځاځ دځبځت، مځقځکان مځیلیان هځی بځ هځستکړدن بځ هځموو ځاستیځک بځ وځنځ و فځرم و ئځوځی لځ تځگځیشتنی مځځدا گرنگځ وځنځی نځک ځاستی. هځر وشځیځک، قسځیځک یان گفټوگځیځک کځ دځبیستځت سنووردارځ بځ وځنځ، چاوځی مځه کځ دځبځتځو بځرامبځر بځو شتانځی کځ دځیبنځت و گوځچکځ مځیلی لاواز دځبځت دځکځوځتځ ژځر کځفی ئځوځی هځی کځ دځیبنځت نځک ئځوځی دځیبنځت. تځگځیشتنی بینراو هځموو وځنځ و تځگځیشتنځکان کځنتځ دځکات. وځنځ و فځرم و وځنځ جځگځی حځقیقت دځگرځتځو و نابځت ئځوځش لځبیر بکړځت، بځی زځربځی ئایینځکان لځپا فځرم ئایینځکانیان زځرتین تځرکیزیان دځخځنځ سځر فیلم و وځنځ و واتځ بځ سځرنجځاکځشانی پځیځوکارځکانیان چيځک و ئامځژگار یځکانیان بځ وځنځ و دځنگ دځگځنځو. ئځمځش لځئایینی جوولځک و مځسیحی و ئیسلام بځ وونی دځردځکځوځت. تځنانځت کځ لځ کځسا یان پځرستگای بوداییدا ئځو

وښه یې که بابې ته پرستنه. شاعر، نډې، فکلور و هونېر به یې
نوم شاشه څو مېشتو چیرې گټه اښوونکي لواز دېښ.

نستا د سترواڅۍ واک سادې ديجيتالې، دیتېکسي ديجيتالې و
هاوسنګي ديجيتالې د بېستين. نوم به دواي گايې کدا د گټه مين به
دربازبوون لېو ديجيتالې يان شاشانې کې نښوونډ به قوولې لېو
ژيانمندا چې سپاون. نوم هېو چې تر بوو تېو، به تايې ته لېو
سردمې فايرسي کې نډا، به هېو مانېوې مرځې کان به نډکردنيان،
لېو ماوې کاتي زياتري پډاوون کې سيړکري شاشکانېن نومېش وامن
لډدکات زياتر ئالوودې شاشکان بېن، چې نډين کتېب و بابېت و
کې نفرانس و پډکاست لېو سړ زابوون به سړ ئالوودې بووني شاشدا لېو
جيهان به اوکراون تېو. بېوې اي من کارپېکراوترين به نوم مې بېستې
کتېبي “مينيماليزمي ديجيتالې” کال نيوپېرتي نومې کاديمي نومېکيې،
کې لېو لايېن د زگاي چاپ و به اوکړدنوې ميترې پېليسيو
وړگې دراو تېو سړ زمانې چې نډ زمانېکي ديکې. نوم کتېبې نډخشي
گايې کمان به دابېن دکات به زابوون به سړ ئالوودې بووني شاش و
ماندوې ته ديجيتالې. نوم فېلسفېو لېو سړ بډمې بډمې بډمې
کې مترکړدن، زياترکړدن لېو پېو نډيمان لېو گټه ئامېر
ديجيتالېيې کان، نوم به هايانې مان پډې بډخشي کې به استي باوې مان
پېيانې، وېوې مې وونمان پډې داتېو سې بارېت به وېوې کې پېويستې کام
نامېر به کاربېه نين و چېن، هېروې ها هېموو نومېش تانې کې هېمانې
لېو بير دکات به وازه نېان و نومېش تېوونانې کې لېو نومېش
وړگرتني نوم شېواز و چارې سړانې دا داومان. وېوې شوېنې پېشنيار
دکات به نومېش پېشيمان نېينېو لېو جيا بوونېو مان لېوان.

هېروې ها کاريگري پلاتفېرمې سېشال ميديا، ديارېي سليکېن قالي به
مرځايې ته، لېو سړ ژيانمان، مشتومې گېرمې لېو سړ. لېو نستا دا چېر
لېو به کاره ناني پلاتفېرمې سېشال ميديا واک ئينستاگرام و تويتر
و يوتيوب و فېسبووک وړدې گرېن. بېوې نام هېشتا ناتوانين لېو ناوېو
دخشي بېن، لېو لايېک چېر و ناوېو ته لېو لايېکي تر نومېش دکېن،
واتې لېو حاکي تېووني دژبې يکدا دژين. فيلمې ديکې مېنتاريې
نېتفلېکس (دووقاي کې مېوې اي تي)، (The Social Dilemma)
سېرچاوېکي گېورېو به تېگېشتن لېو عېقېدې ته ناکې کمان. لېو
فيلمېکي ديکې مېنتاريېدا کې پېکها توو لېو چاوېکې و تن لېو گټه
کارمې ندانې پېشووي کې مېاناکانې گېنج و پيري، کې مېاناکانې
گووگې، فېسبووک، ئينستاگرام، تويتر و يوتيوب، کې پېشتر
هېمو مانېان سېرسام کړدوو، سليکېن قالي دېوېت: چېن نوم
تېکنېلېژيايې پلاتفېرمانې کې لېو لايېن کې مېاناکانېو پېري
پېدراو دتوانن کاريگري نېرېنې لېو سړ تاک و کې مېوې گېکان هېبېت.

“ئەگەر پار نەدەيت ب ئو بەرھەمەي كە بەكارىدەھەنیت، ھەممەنى باشتە دەت، گەرھاتوو بە پار و فیزاكار تەت، ديسان ئالوودە بو دەچەت دەیکەت، ئەنگە بە ھەمان شەو ھەر كەشەكە بەردەوام دەتە!” وای دەبینم كە گرانکردنى نرەكەنشى بىرەكەيەكى باش نەت. ئەم جارە شكاندن و دزەکردنى نایاسايش بەرەكى بەتەكە دەگرتە. ئەم دەكەمەنتارىيە جوان دەچەتە ناو ناخى كەشەكە، جەخت لەو دەكاتەو كە پلاتفەرەمى سەشیال میدیا كاریگەرەيەكى قووەیان ھەيە نەك تەنھا لەسەر دەروونی تەكەكان، بەكەكو لەسەر دەروونی گشتى كەمەگەش. جەخت لەو دەكەرتەو كە لە دونیای ئەمەدا كە سیاسەتمەدارانى پەپەلیستی و گەزەپەرست و دىكتاتەر پەشەنگایەتى دەكەن، ئەم پلاتفەرمانە زیاتەر دا بەشبوون لە كەمەگەدا گەورەتر دەكەن و تەبەرى پەلانگەي بەرز دەكەنەو و مەقەكان لە اسەتى (شەوانەدن، ھەخەتەندەن، دەستكارىكراو) لەبەرى ئەو سەروشتى ئەستەقىنەي ھوداوەكان بەزانەت، دوورت دەخەنەو. بە بەوای كەمەناسیانەي كاریگەر ژان بەدریلارد، ئەمە تەنیا ئەگادارى “سەبەر”ى حەقیقەتەن. تەبەتمەندىەكى سەرەكى ئەم كەمپانىا ئەیتیانە كە بە بەرھەمەي “ئەندازىاران و بازەرگانان” ناسراو، ئەو یەكە ئەو تەكنەلەژیەي كە بەرھەمەي دەھەنەن مەندوو نەناسانەكەرى لەسەر دەكەن و پەشەي دەخەن. بىر لە زیانەكانى نەكەنەو، چەنكە ئەمە كارامەترین ئەگەيە بە ئەوای ئەم كەمپانىیانە پارە پەیدا بەكەن.

یەكەك لەو گەرتە سەرەكیانەي ئەمە ھووبەھەومان دەتەو دياردەي سەرنجدان و سەرقاكەردنە كە لە مەندا و گەنجى تازە پەگەشتوو دا بەھەزەر. ئەو كەمپانىیانە كە پەشتەر باسماں كەرد، پەشتەر سەرنجى ئەمەيان بە خەيان ئەكەشاو. بەپەي لەكەپەندەوكانى كەمپانىا دىلەيت ئەسەرش لەسەر بەكارھەندەرانى مەبەیلە زىرەكەكان لە جیھاندا، بەكارھەندەرانى مەبەیلە زىرەكەكان لە ھەر خولەكەك، سەیركەردنى مەبەیلە زىرەكەكان دەتە ھەي كەشەي دەروونی و ھەزرى و سەزدەرى و جەستەي لە كەسەكدا. ئەدوارد تەفتەر، پەفیسەرى ئەمرىكى لە زانستى كەمپوتەر، لە فەلمە دىكەمەنتارىيەكەدا ئەگەيانەو، “دوو پەشەسازى ھەن كە یارەكانیان بە بەكارھەندەر ناودەبەن و ئەمانەش پەشەسازى بازەرگانەكەردن بە ماددە ھەشەبەرەكان و پەشەسازى نەرمەكەكانەن”، ئەمەش ئەشەنایى دەخاتە سەر ئەم ئەستىيە دەتەزەنە. زەربەمان مەترسیەكانى ئالوودەبوون بە شاشە دەزانەن، بەئام ھەشتا كە نادەین و بەردەوام دەبین لە چەژوەرگەرتن لە شاشە. دەتوانەن بە وتەي ئەبن خەلدون، یەكەك لە دامەزرەندەرانى زانستەكانى وەك كەمەناسى و فەلسەفەي مەژووى ئەسلامى، “مەرفە مەندەي خوەكانە”. ئەم دەخە عەقەپەتى تەوانبەرىشمان چالەكە دەكات.

کال نیوپلرت ئو پارادکس وون دکاتوو ک ووبووومان دکبنتوو: "بگومان کس ب م بستى ل دستدانى ک نتر ناچنت ناو ئم جیهان. ه موو کسک ه کارى باشى هی ب ئووی سر تا ئپک داب زنت و ئ کاونتک دروست بکات، بام دواتر ب ت واوی نو قم دکبت ل جیهانى سرنج اکشی پلاتفرمى س شىال میدیادا. مر ف ل تى ک ممایى تی فیسبووک و کسانى دیک ناوی خى تمار دکات ب ئووی برردوام ببت ل پیو ندی لگ هاو کانى ئودیوی جیهان، دواى ماو یک ل ه ست و س ز کانى ئم جیهان ئفسوناوید دا دخنک و ب ت واوی هاوبش و خ شویستان و هاو نریک کانى ل بیر دکن.

ئمم ن ووی نوی "نی-لودیت کان" هی ک دک ن ن ناببت هر تکند ل ژیا یکى نو ل تکند ل ژیاى مدرن ب کاربه نرت، هر وها ه وادارانى "خووی ژمار یی" ک جختیان ل سر سپاردنى ه موو شتک ب تکند ل ژیا نو یک کان ل لگى ه ست و و شت ل برکراو کان و ه ی، دوو وتی توند و سریان ه دا.

یکم: فلسفای سادى دیجیتای ئامانجی ئو ی هاوس نگیک ل نوان ئم دوو توند وید دا دروست دکات.

دووم: زمیند یکى ناو است، ئگر ب یین. سادى، فلسفای بندت بزووتند و سادى، بند ماى سادى دیجیتا یش پکده ننت. ب م پی سادى دیجیتاى خى ب م شو ی پناس دکات: ئم فلسفای سبارت ب چ نی تی ب کاره نانى تکند ل ژیا ب ئووی زرتترین سوود ل کات کانت و ربگریت، سرنجت ل سر ئو و شتانه ببت ک ب هایان پددیت، ل سار ب یار و چالاکی ه شیار کانت، هر وها فربوون ل وى ک وازی ل ه ناو ب ئووی ل ئلوود بوون ب شاش زگارت ببت.

فلسفای سادى دیجیتای نی پت شواز یکى نوی ژیان ک پیو ندی نوان تکند ل ژیا و مر ف کان کد خات، ئامانجی باشتکردنى کوالیتی و ئاستی ژیانى مر ف، نک میت دک ک ب ماو یکى کاتى خو نران هان بدات و بارگرانیه کی قورس بس پ ننت و پزیشکی ناچاری ج ب ج بکات.

شواز کان س بند ماى سر یکى هی:

یکم: تچووی زری، وات داک کیکارانى سادى دیجیتاى باش ئاگادارن ک بس ربردنى کات و سرنج و سرنجدان ل سر ئامر و ئپ و خزم تگوزاریه زیاد کان دک توانت د ر ئ نجام نر نیی کانى ه ببت. کاریگری زر ه کار توانای ل ناوبردنى سوود کانى هر خزم تگوزاریه کیان زانیاریه کی هی. ب کورتى ه بوونى زیاتر ل شتک ب و مانای نیی ک سوودی ه ببت یان باش.

دوو م: بندمای دوو م ئووی ک باشکردن گرنګ و ساد خواز دجیتاییدکان دزائن ک ب یاردان ل س ر ئووی ک ئایا ت کنل ل ژیا ی کی دیاریکراو ب شت کی ب های ل ژیا ی ب سوود یان نا، تنها ه نګاوی ی ک م. ب وردی ل چاوی ئو و د کر ت ک چن ئ م ت کنل ل ژیا ی ب کار به نر ت ب ئووی ب باشتین و کارا ترین شو ئ م سوودان ب د ست به نر ت.

س ی م: ساد یی دجیتای داوای ئو و د کات ک مر ف کان ل کاتی ه بژاردنی ت کنل ل ژیا دا ب شو ی کی گونجاو مام بک ن، نام ر ت کنل ل ژید کان ب شو ی کی دروست و گونجاو و ل س ر بندمای ب های م ب س تدار ب کار به نن. ج خت ل و د کات و ک ت کنل ل ژیا ک است و خ سوودی ل و ر نا گر ت و ب ها ب ژیا نمان زیاد ناکات، ناب ت هیچ ج گ ی کی ل ژیا نماندا ن ب ت. زانیاری کی ز ل خ د گر ت ک چن ل و شو ن و ب کار ه ننان پ شنیا ر کراو کان د توانن یارم تید رمان بن ب ئووی ژیا ن کی باشت و مانادار تر بژین. س یرکردنی قیدی کی ک میدی ل یوتیوب ب ماوی کاتژم ر ک ماندوومان د کات، ب م ف ربوونی چ نی تی گ یی ماتی، موب ی د ی ک، ه وادار کی ت کنیکی ل یوتیوب و یان س یرکردنی قیدی ی پ یو ندیدار ب د س ته نانی زانیاری ل س ر باب ت کی دیاریکراو سوودی زیاتری د ب ت ب ئ م. ی ک ل بناغ کانی ساد یی دجیتای ت گ یشتن ل ووی ک ب کار ه نانی ب ئ نق س ت و وردی ت کنل ل ژیا نو ی کان ئ نجام کی باشت ل د وژمنای تی ت کنل ل ژیا یان ب کار ه نانی ب پ شو خت ی ه ر ت کنل ل ژیا ی کی نو ب ره م د ه ن ت. ف ربوونی کات کی س ر ب خ ب خت و دوور ک و تن و ل گ یانی ب ئ مانج ل س شیا ل میدیادا. ب پی ئ و پ ر نسپ ی ک ه موو شت ک ل دنیادا ب مر ف، پ ویست س شیا ل میدیا و ت کنل ل ژیا کانی تر و ک ئامراز ک بینین، ه و ب د یان وایان ل بک یان ب مر ف کار بک ن و خ مان ب دوور ب گرین ل کردنی مر ف ب کاری ئ و شتانی ک دروستیان کردوو.

س رچا و کان

کتاب بعنوان "إدمان الإنترنت" للأستاذ الدكتور محمد شاهين، دار العلوم العربية للنشر والإعلام بجمهورية مصر العربية ٢٠١٦. کیتاب اعتیاد به اینترنت نووسند: سمیه جگتایی ناشر: پادینازبان: سال چاپ: ۱۳۹۹.

<https://www.thesocialdilemma.com/> The Social Dilemma Digital Minimalism: Choosing a Focused Life in a Noisy Cal Nipoti – February 5, 2019